

Sociologija hrvatskog društva

1

POVJERNJE
2023./2024.

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balabanić

Litaratura za ispit

<https://doi.org/10.5613/rzs.52.1.0315>

Stabilnost i/ili promjene? Povjerenje u institucije u Hrvatskoj od 1999.
do 2020.

Kosta Bovan, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu,
Nikola Baketa, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Što je povjerenje

Povjerenje je vjera ili uvjerenje u ispravnost, dobronamjernost i kompetentnost druge osobe ili institucije. Povjerenje nije samo emocionalni osjećaj, već i racionalna procjena koja se temelji na prethodnim iskustvima, društvenim normama i očekivanjima.

U sociologiji, povjerenje se često shvaća kao osnovni element socijalnog kapitala i ključna komponenta u izgradnji i održavanju socijalnih odnosa. Povjerenje može biti usmjereno prema pojedincima, institucijama ili čak cijelim sustavima.

Povjerenje omogućuje pojedincima da formiraju i održavaju odnose, učinkovito surađuju i minimiziraju potrebu za formalnim mehanizmima kontrole.

Vrste povjerenja

Povjerenje može biti klasificirano na više načina, ali jedna česta podjela je na socijalno i institucionalno povjerenje. Oba tipa povjerenja igraju ključne uloge u oblikovanju i funkcioniranju društva, ali se manifestiraju na različite načine.

Socijalno povjerenje

Ovo je oblik povjerenja koji postoji između pojedinaca u svakodnevnim interakcijama. Socijalno povjerenje može biti generalizirano, odnosno usmjereno prema nepoznatim pojedincima i široj društvenoj zajednici, ili specifično, tj. usmjereno prema poznatim osobama kao što su prijatelji i obitelj. Generalizirano socijalno povjerenje često je rezultat kulture i društvenih normi koje promiču međusobnu suradnju i poštivanje. Specifično socijalno povjerenje, s druge strane, razvija se kroz osobna iskustva i interakcije s drugim pojedincima.

Institucionalno povjerenje

Ovaj oblik povjerenja odnosi se na vjeru ljudi u različite institucije, bilo da je riječ o političkim organizacijama, pravosudnim sustavima, obrazovnim ustanovama ili korporacijama. Institucionalno povjerenje ključno je za funkcioniranje demokratskog društva i održavanje socijalnog reda. Ono je često proizvod percepcije o kompetenciji, transparentnosti i etičnosti tih institucija.

Vertikalno povjerenje - vertikalno povjerenje odnosi se na povjerenje između građana i vlasti.

Horizontalno - horizontalno povjerenje odnosi se na povjerenje među različitim institucijama na istoj razini vlasti ili uprave.

Praktično stanje

U praksi, ovi tipovi povjerenja su često međusobno povezani. Na primjer, visoka razina socijalnog povjerenja može poticati povjerenje u institucije i obrnuto. Međutim, to nije uvijek slučaj; moguće je imati visoku razinu jednog tipa povjerenja, a nisku razinu drugog.

Razumijevanje ovih različitih tipova povjerenja može biti ključno za analiziranje i razumijevanje kako se društva organiziraju, kako se donose odluke i kako se problemi rješavaju na kolektivnoj razini.

(rad koji je literatura za ispit fokusira se samo na vertikalno povjerenje!)

Praktično stanje

U praksi, ovi tipovi povjerenja su često međusobno povezani. Na primjer, visoka razina socijalnog povjerenja može poticati povjerenje u institucije i obrnuto. Međutim, to nije uvijek slučaj; moguće je imati visoku razinu jednog tipa povjerenja, a nisku razinu drugog.

Razumijevanje ovih različitih tipova povjerenja može biti ključno za analiziranje i razumijevanje kako se društva organiziraju, kako se donose odluke i kako se problemi rješavaju na kolektivnoj razini.

(rad koji je literatura za ispit fokusira se samo na vertikalno povjerenje!)

Institucionalno povjerenje

Institucionalno povjerenje odnosi se na razinu vjere ili uvjerenja koju pojedinci ili skupine imaju u formalne institucije. Ove institucije mogu biti različite: od političkih (kao što su parlamenti, vlade i sudovi), ekonomskih (kao što su banke i tržišta), obrazovnih (škole i sveučilišta), do zdravstvenih (bolnice i javni zdravstveni sustavi) i mnogih drugih.

Institucionalno povjerenje je ključno za stabilnost i funkcionalnost svakog modernog društva. Visoka razina institucionalnog povjerenja obično vodi boljoj suradnji između građana i institucija, većem društvenom kapitalu i jačoj koheziji unutar zajednice. Nasuprot tome, niska razina institucionalnog povjerenja može potkopati legitimitet institucija, smanjiti građansko sudjelovanje i dovesti do društvene nestabilnosti.

Faktori koji utječu na institucionalno povjerenje

Institucionalno povjerenje nije statično; ono može rasti ili padati zbog određenih faktora:

Kompetencija- vjerovanje da institucija ima sposobnost učinkovito obavljati svoje zadatke.

Transparentnost – otvorenost i dostupnost informacija o funkcioniranju institucije.

Odgovornost - mogućnost pozivanja institucije na odgovornost zbog njenih postupaka ili odluka.

Poštenje - percepcija da institucija djeluje nepristrano i pravedno.

Integritet - moralna i etička dosljednost u postupcima i odlukama institucije.

Istraživanje povjerenja u Hrvatskoj

Radovi o povjerenju u institucije u Hrvatskoj dominantno su temeljeni na empirijskim analizama različitih izvora podataka te analiziraju taj fenomen u jednoj ili najviše dvjema do trima vremenskim točkama. Manji dio radova bavi se razmatranjem političkog povjerenja na teorijskoj razini.

Istraživanje povjerenja u institucije može se provoditi kroz različite metodološke pristupe, ali najčešći je anketni pristup ili anketiranje.

Pitanja su obično strukturirana tako da mjere razinu povjerenja u različite institucije na skali, koja može biti, na primjer, od 1 do 5 ili od 1 do 7. Osim toga, može se koristiti i Likertova skala za ocjenu stava prema različitim aspektima institucionalnog povjerenja, kao što su transparentnost, odgovornost i kompetencija.

Istraživanje povjerenja u Hrvatskoj

Primjer – Europsko istraživanje vrednota 2017.

Q38 Molimo Vas, pogledajte ovu listu i recite mi za svaku od dolje navedenih stvari, koliko povjerenja u nju imate. Je li to povjerenje veoma veliko, veliko, ne baš veliko ili nikakvo?

		veoma veliko	veliko	ne baš veliko	nikakvo	ne znam	nema odgovora
v115	crkvu	1	2	3	4	8	9
v116	vojsku	1	2	3	4	8	9
v117	odgojno-obrazovni sustav	1	2	3	4	8	9
v118	tisak	1	2	3	4	8	9
v119	sindikate	1	2	3	4	8	9
v120	policiju	1	2	3	4	8	9
v121	Sabor	1	2	3	4	8	9
v122	javne službe	1	2	3	4	8	9
v123	sustav socijalnog osiguranja	1	2	3	4	8	9
v124	Europsku Uniju	1	2	3	4	8	9
v125	UN (Ujedinjene narode)	1	2	3	4	8	9
v126	zdravstveni sustav	1	2	3	4	8	9
v127	pravosudni sustav	1	2	3	4	8	9
v128	velika poduzeća	1	2	3	4	8	9
v129	organizacije za zaštitu okoliša	1	2	3	4	8	9
v130	političke stranke	1	2	3	4	8	9
v131	vlast i državnu upravu	1	2	3	4	8	9
v132	društvene mreže	1	2	3	4	8	9

Institucionalno povjerenje građana Hrvatske

Povjerenje u institucije u razdoblju 1999. – 2020. (izvor: Bovan i Baketa, 2020.)

Institucija	1999	2003	2007	2011	2015	2016	2018	2020
Predsjednik	3.26	3.42	3.52	3.90	3.07	2.85	2.82	2.87
Sabor	3.15	2.73	2.81	2.83	2.45	2.14	2.16	2.03
Vlada	2.97	2.75	2.83	2.92	2.44	2.21	2.30	2.19
Vojska	3.64	3.49	3.45	3.52	3.46	3.46	3.46	3.62
Policija	3.15	3.10	3.16	3.24	3.06	3.15	3.07	3.22
Sudovi	2.90	2.16	2.19	2.48	2.51	2.46	2.20	2.04
Stranke	2.52	2.15	2.37	2.26	2.19	2.05	1.98	1.89
Sindikati	2.84	2.63	2.67	2.55	2.50	2.29	2.63	2.27
Mediji	2.68	2.78	3.01	2.71	2.58	2.51	2.61	2.45
Crkva	3.36	3.47	3.28	3.18	2.89	2.91	2.85	2.75
Nevladine organizacije	2.82	3.04	3.10	2.99	2.76	2.48	2.80	2.41
Javna uprava		2.25	2.49	2.40	2.54	2.35	2.41	2.19
Hrvatska narodna banka						2.55	2.55	2.48
Europska unija						2.76	2.83	2.72
Obrazovanje			3.50					
Zdravstvo			3.08					

Zaključak

Pad povjerenja u institucije u demokratskim društvima može imati ozbiljne i široke posljedice. Manje povjerenja često vodi smanjenom građanskom sudjelovanju, što može oslabiti samu srž demokratskog sustava. To također može potkopati legitimitet vladajućih tijela i pravosudnih institucija, dovodeći do političke nestabilnosti. U ekstremnim slučajevima, niska razina institucionalnog povjerenja može poticati radikalizaciju i podršku antidemokratskim pokretima. Osim toga, pad povjerenja može otežati provedbu politika, budući da građani manje vjeruju u učinkovitost i poštenje sistema. Na ekonomskom planu, nedostatak povjerenja može uzrokovati smanjenje investicija i gospodarski rast. Ukratko, pad povjerenja u institucije predstavlja ozbiljan izazov koji može ugroziti dugoročnu održivost demokratskog društva.

Intervju: <https://www.glas-slavonije.hr/533352/11/Bez-povjerenja-nije-moguc-drustveni-napredak-i-razvoj>